

ADATTÁR.

AZ AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK EGY XVIII. SZÁZAD- VÉGI KÉZIRATOS VERSESKÖNYVÉRŐL.

Aránylag kevés olyan énekanyagot magába foglaló kéziratot ismertünk, amelyet a XIX. századforduló körül írtak össze. Nemcsak nagyon kevés a XVIII. század végén inneni időkből származó, tartalmilag is ismert gyűjtemény, de ezeknek pusztán névszerinti létezéséről, vagy csak számáról is nagyon hiányos adataink vannak. Néhány nagyobb gyűjteményünk (Nemz. Múz., Akadémiai kvtár, Spataki koll. könyvtára stb.) e korból származó énekeskönyvanyagát is csak bizonyos, érdekesebb darabjaiban ismerjük. Innen van azután az, hogy a Versényi által kiadott *Sziveket újító bokrétán*, néhány Harsányi, Gulyás és Hodossy által ismertetett sárospataki kéziraton kívül csak a Gálos Rezső által újabban kiadatott *Pannonhalmi énekeskönyv* és néhány kisebb közlemény az, mely anyagot szolgáltat a magyar irodalmi népiesség gyermekkorának ismeretéhez.¹ Míg kéziratos énekeskönyveink bibliográfiáját Erdélyi Pál legalább a XVIII. század közepe tájáig összeállította,² eddig nem volt olyan összefoglaló gyűjteményünk, mely magába foglalta volna legalább nevezetesebb gyűjteményeinknek a múlt század közepéig terjedő énekeskönyv anyagát, azaz azt az énekeskönyvanyagot, mely az irodalmi népiesség korának forrásanyagát szolgáltatja.

Legutóbb alkalmam volt az Akadémia könyvtárának kéziratos énekes- és verseskönyveit is megismerni. Az e korszakra vonatkozólag már ismert P. Horváth Ádám-, Tóth István-féle és néhány kisebb jelentőségű gyűjteményen kívül itten található az Erdélyi János által összeszedett kéziratos népdalgyűjtemény — ennek kincsesbányáját csak részben merítette ki az a három kötetes népköltészeti forráskiadás, mely *Népdalok és mondák* címen a Kisfaludy-Társaság jóvoltából még 1846–1848-ban megjelent. A kéziratos gyűjtemény kritikai feldolgozása, az adandó részletkérdések tisztázása, a változatok összeállítása mind olyan eredménnyel kecsegtet, amely reményt kelt bennem arra, hogy ennek az anyagnak végre akad talán kritikai feldolgozója is.³

¹ Erre vonatkozó megjegyzéseimet v. ö. Horváth János: *A magyar irodalmi népiesség* c. művének 189. lapján mondottakkal.

² Azóta az ő jegyzéke világi énekeskönyvek tekintetében legalább másfélszeresére bővült. V. ö. Szabó T. Attila: *Kéziratos énekeskönyveink és verses kézirataink a XVI–XIX. században*. Zilah, 1934. 223 l.

³ E gyűjteménynek 1840-ig terjedő anyaga előbb idézett munkámban, az énekeskönyv leírások között feltalálható.

Az Erdélyi-féle gyűjtemény átnézése alkalmával kezembe akadt e gyűjteménynek egy kis 8-r. alakú, durva kézfűzésben, borító- és védőlap nélkül való verses füzete.¹ A füzet 23 levélből áll; a 23. csonka. A kézirat másolásának koráról, másolójáról és a másolási helyéről sem magában a kéziratban, sem a gyűjtemény más részeiben nincs adat. Korára vonatkozólag az írással és a papíryanag alapján kétségtelen következtetést vonhatunk le. A kéziratot a XVIII. sz. legvégén vagy legfeljebb a XIX. századforduló első éveiben írhatták össze. Mivel a verses füzetben, a bejegyzések szerint, tót nyelvű² énekek is vannak, a másolás helyéül a Felvidéket kell megjelölnöm.

Bárki és bárhol is írta le ezt a kis füzetet, e korszak jellegzetes költői termékeit mentette meg számunkra. Az a 26, nagyobb részben magyar darab, melyet alább ismertetünk, érdekesen mutatja azokat az ízléshullámokat, melyek e korszak irodalmának vizében kavargtak. A régebbi korok ízléstörédekeit a rokokó galáns, érzélgősen finomkodó termékei követik. Ezek mellett, különösen a rokokó sikamlósságával, békésen megfér énekeskönyveinknek egy állandó ízléstörténeti eleme: a vaskos, sokszor trágárságig menő sikamlósság, valamint a már korábbról ismert kétnyelvűségnek (latin-magyar, latin-tót) játszi sajátja. És mindezek felett ott van az énekfűzetekben az az új járulék, mely csak a XVIII. század második felében lesz korabeli énekes- és verseskönyveink egyik legjelentősebb ízléstörténeti eleme: az egyre világosabbán érvényesülő népi hatás. E kor *első* irodalmának valóságos, kicsinyített képe ez a kis füzetke; ezért tartottam érdemesnek az Erdélyi-gyűjtemény füzetei közül közlésre kiemelni.

Maga a füzet, amint említettem, legnagyobb részben magyarnyelvű darabokat tartalmaz. A 11b levelen egy tót (?) nyelvű éneke, a 19a—20a levelen egy 9 vszkból álló *Wie kom ich vor deines Vatter* (!) kezdetű, német, a 20b—21a levelen egy négy vszkos *Humilkov Matyej Zoravi* kezdetű latin-tót nyelvű ének van. E mellett közlésemből kimarad az az alábbi 12. és 13. darab közé beírt 4 latin ének, melyeket odébb, közlésemben, csak kezdősoruk, illetőleg nóta-utalásuk szerint ismertetek.

A közlésben, még a központozás tekintetében is, szigorúan ragaszkodtam a kézirat szövegéhez. A kétféle s-nek megkülönböztetését (f és s) azonban, mint teljesen lényegtelen, figyelmen kívül hagytam. Az egyes énekek előtt álló számozás és a 17. darab *Verstöredék* címe tölem származik. Az egyes versekhez fűzött megjegyzéseim kivált a változatok felsorolására szorítkoznak; a változatok megállapításánál néhány esetben segítségemre volt Horváth János e kor énekanyagára vonatkozólag gazdag énekmutatója is. A *Spataki dalok* rövidítés a *Régibb és újabb, részint vlg, többnyire eredeti dalok gyűjteménye* c.-en először 1826-ban Sárospatakon megjelent gyűjtemény 1834-es 2. kiadására vonatkozik.³

¹ Jelzete: *Magyar ir. Népkölt. I. 4-r. 207 sz.* Jelentőségére rámutattam, a kéziratot leírtam és énekeit kezdősorosan ismertettem előbb i. m.-ben *Akadémiai verseskönyv* címszó alatt (48 és 113—114 l.).

² E sorok írója a bejegyzések igazságát a tót nyelvben való járatlansága miatt nem tudta ellenőrizni.

³ A ()-be tett szöveg saját pótlásom, a []-be tett pótlás a kézirat rongáltsága miatt hiányzó szövegrészt adja.

1.

Tul a' vizen Nymfara Akadtam	A hó (?) is fenyesebb lenne
Szepleany Tam kasztor (!) a' termete	Ha homlokán járna kelne
Liliom a' tekintete	Mézből van a' beszelloje
Ejen minden léptese (!?)	Szegfőből a' nyeldekloje
Malosa a leptese (!?)	Tavaszi maslas a' nyála
Portzelan minden teteme	Jo fele citrom az alla.
Ortzaja rosa gyongy szeme	

Szemöldöke krepni (!?) munka
 Szem pillája remek munka
 Orra kökörts (!), feje gyemant
 Az inye arany paszománt
 Nad mezből van az ajaka
 Aszu szolloból a' nyaka
 A mellye tsupa¹

A kézirat 1a. levelén.

2.

Mas

Oh en edes szep kedves rósam,	Hogy elhagyot szep szerelmem
Frissen tartott szep violam	Akkor en nagy(ot) bukt(am) est(em)
Banat mily kegyes dajkam	De bartsak már valahara
Edes lelkem szep mahshan (!) ²	Repülnél az ablakomba.

Anya szebbet te naladnál	Tudod sokszor galamb módra
Nem szült szebbet te magodnál.	Csokot adtam ajakodra
Bar tsak nekem jó szót adnál	Meg szannalak ha meg szannal
Megkeresnelek hazodnál.	Meg várnalak ha (me)g várnál

Olyan vagy szivem mint Pava	Edig sziven (!) enyim voltál
Mejj ekesen jár setálva	Nyugod szivem immár masnál
Hogy (h)a süt a' nap sugara	Nem szolhatok tsak jajgatok
Ragyog szép tsillag magara.	Magamnak nem használhatok.

Kerlek rolam tanullyatok
 Hogy ti is így ne járjatok
 tantum.

A kézirat 1b. levelén.

3.

Mas

Ritka kertben találsz télben ki nyílt virágot
 Vagy zoldellő (!) kettes kettő pálmafa ágot
 De óh melly nagy szerentse
 Bár akárki tekintse
 Nálam vagyon Istenemnek egy draga kintse.

A hazan tul az utzan túl alig setaltam
 Kertet frisset es ekeset mindjárt talaltam
 Mellybol rosa szalamat
 Gyönyörű virágomat
 Leszakasztam elem vele fris világotat.

¹ Értelmetlen, olvashatatlan szó.

² *Marcsám* vagy *mátkám*?

Nagy jót kertünk, jót is nyertünk a nagy Istentől
 Már nem felünk a míg elünk tsak ejünk szentül
 Ez az öröm el müllyek
 Merges örökre vallyek
 Veletlen hogy mesze tölunk veletlen ajjek.

- 4 En kegyesen (!) szerelmesem tudom mi legyen
 Az szerelem engedelem tudom mit tegyen
 Mellyre ajánlásodat
 Hited fogadasodat
 Tetted és így önnön magad ennekem adad.
- 5 El is hiszem hogy én tölem meg nem tagadod
 Tiszteletem becsületedem hiven meg adod
 Tapasztalom husegedet
 Hozad szivesseget
 Tartsd meg azért szép galambom szelidséget.
- 6 Olyak ugyan sokan vannak kik sok orszagot
 Bekerülnek meg szemlelnek ijjen josagott
 De ime ez a' varos
 Melly nem illy igen karos
 Azt mivelte kegyesemmel hogy lennek páros
- 7 Őszi szeles hideg télben minden virágoznak
 El hervadnak, meg szarodnak nemely zöld agak
 De ki ezt meg talallya
 Eleteknek palmaja
 Meg viragzik telben nyarban szep nyoszójaja
- 8 Volegenyunk egy remenyunk osztan vegtere
 El fel emel szerelmevel fenyes egekre
 Mennyei lakadalma
 Ó lész lelkünk oltalma
 Es az egymast szeretőknek draga jutalma.

A kézirat 2a—b levelén. — Változatait l. a *Szíveket újító bokréta* (48. l.), P. Horváth Adám *Ötödfélszáz énekek* c. akadémiai kézírata (132. sz. ének) és a Vietoris vagy *Esterházy-énekeskönyv* (M. Könyvszemle 1905. 131. l.) énekei között.

4.

Mas

Most jöttem erdejből erdej országából
 Meg sincs maradasom koztetek lakasom
 Szegeny árvo (!) fejem nints hová hajtanom

Nunc veni ex Transilvaniae e regno (!)
 Nec tamen quietem inter vos habeo
 Ve (!) miseram caput quo ponam nescio

Most jöttem erdejből erdej országából
 Lovastól nyergestől egy nyargalt szolgálótól
 Szolgámnak a neve hánd el vesd el Gyurka
 Magamnak a neve bujdosó katona

Elment az en uram a' Török taborra
 Meg gyaszolom ötet fekete barsomba
 Delig feketebe del után veresbe
 Veres pantlofingba (!) sarga tzipellőbe

Most akarnek rosam szeretott tartani
 Kiuttott az arviz mesze hozam jonn!
 Sikos a' Palloja be talalnek tsuszni
 Ifju legénynek kár voln oda veszni.

A kézirat 3a—b levelén. — Az 1—4. vszk változatait l. Thaly: *Adalékok* I: 225—26., Mátray: *Magy. népd.* I: 2: 77., Erdélyi J.: *Népd.* I: 448., III: 67., Pap Gy.: *Palóc népk.* 21., Székely—Abafi: *Szerelmi népd.* 23., 53., 92., Arany—Gyulai: *Magy. népk. gyűjt.* III: 87. és 141., Kriza: *Vadrózsák*, 152., *Magy. népk. gyűjt.* VI: 36., VII: 245., Kálmány: *Koszorúk* I: 117., Bartalus: *Magy. népd. egy. gyűjt.* II: 30., Limbay: *Magy. népd.* III: 28—29., Kacsóh Pongrác Magyar Figyelő I: 19. sz. 81., *Ethnographia*, 1911: 40. és 1913: 364., Bartók: *A magy. népd.* 44 (153). Az 5. vszk egy az előbbi 4 vszkhöz hozzáénekel, de szervesen hozzá nem tartozó népdaltöredék. — A Thaly által közölt változattal kapcsolatban felvetődő és a Thaly forrásközlő módszerére vonatkozó megjegyzéseimet külön feldolgozandónak tekintem.

5.

Más

<p>1 El kel menni, nincs mit tenni
 Jaj jaj melly keserves
 Marsot vernek pedig ennek
 Engedni köteles
 Szegény fejem, mert fel vettem
 Hopenzem s ezzel kötöttem
 Zászlóhoz hitemet
 Zaszlóhoz hitemet</p> <p>2 Bucsut veszek már elmegyek
 Tőled edes kintsem
 De remenylem jó Istenem
 Megtartya edesem
 Vegyen téged job karjára
 Ne legyen elted karara
 Semmi veszedelem
 Semmi veszedelem</p> | <p>3 A viteznek bátor keznek
 Kel lenni azyvének
 Mert ki az anyát siratya
 Vezeret jól nem halgatya
 Csak vitezek fatya¹</p> <p>4 Bár betegség vagy más inség
 Rongallya testemet
 Tűz vagy tenger eles fegyver
 Fogyasza eltemet
 Akkor is vegso tsap verem
 Hozad nyujtom lelegzesem
 Míg lesz lelegzesem
 Míg lesz lelegzesem</p> |
|--|--|

3b lev. — 1—2. vszkában kisebb eltéréseket, 3—4. vszkában teljesen eltérő változatot magábfoglaló ének található a *Spataki dalok* (124. l.) között. Másik változata Thalytól. (*Vit. é.* I. 301. l.)

6.

Jelzés nélkül a *Boldogtalan vagyok* kezdetű Balassának tulajdonított ének kureckori változata, az ismert

Zöld erdő harmatját,
 Piros csizmám nyomát...

A dal szövege szóról szóra egyezik a Thalytól közöltével, de hat sorral hosszabb: az utolsó előtti strofa nem két sor, hanem négy, s van még egy 11. versszak. Ezt a két versszakot közlöm.

¹ Utána *item* áll. A verssort tehát ismételni kell; de így is hiányzik a versszakból még 2 sor.

Hoszú bujdosásom	Valahany csillag az égen
Leszen takozásom ¹	Az ettyizaka (!) ragyog szépen
Már szived nem szomoritom	Anyi sokkal aldjon Isten
(Már szived nem szomoritom)	Szivem kíványa szivesen

A kézirat 4a—5a levelén. — V. ő. Thaly: Szépirodalmi Figyelő, 1862. évf. 19. sz. 289—92., U. a.: *Vit. érn.* II Toldalék. Megvan az ének az Erdélyi Múzeum kéziratárának (1815 sz. 16-r) egyik énekeskönyv töredékében. V. ő. Szabó T. Attila, Erd. Tud. Füz. 20:9. és U. a.: *Kéziratok énekeskönyveink* 194—95; I. még Dézsi L.: *Balassa B. minden munkái.* II. 215. és 737. Dézsi az akadémiai példányt Thaly közlése nyomán kereste, de nem találta; talán ez az a példány, melyre Thaly hivatkozik. (V. ő. Dézsi. i. h. 737.) Változata Kálmány Lajos: *Koszorúk*: II. 45.

7.

Más

Jöj be hozam elfaradtál	Tarka vankost hatot is
Fekügy mellém ugy nyugodjál	Edes szivem Mariskám
Raktam alad rakok is	Edes szivem Katikam

A kézirat 5a levelén.

8.

Más

1 En istenem be szép élet	4 Anygyali abrazatodat
Aki Deak legendy lehet	Kebeledb(en) nyílt rosadat
Deak legény hajnal csilag	Vekony kartsu derekadat
Arany garadicson ballag	Ad nekem rosam magadat
2 A szép deak arany alma	5 Rosa vagyok leszakoszthatz
Nem játszik vele a' szalma (?)	Piros vagyok megtsokolthatz
Hanem a ma furtsa dama	Sáros vagyok megtörtülhetz
Kinek vagyon batorsaga	Fejér vagyok megölelhetz
3 A szép legény roszmaringszál	6 Erted rosam vagyok beteg
Libanus erdejen setal	Lel a' minden napi hideg
Anyátskaja bunös madár	Oda vagyok el olvadok
Bunos (!) erdőb(en) serikál (!?)	Erted rosam majd meg halok

7 Jöj be hozam elfaradtál
Mert tudom hogy el allottal
Adok párnat fejed alá
Teszek dunnat farod alá

A kézirat 5a—b levelén. — Változatait felsoroltam az Erd. Tud. Füz. (20:11)-ben ismertetett *Szép énekek* c. gyűjtemény ismertetése kapcsán.

9.

Más Cantio Elegans

Inolus Inolus Ki miatt szivem búss	Sirjatok óh rabom (!)
Armenus köszáli Szivem megkötözi	Zokogjatok nagyon
	Mert én meg siratlak
Inolus inolus Corde mihi solus	Mig konyveim hulnak
Rupes Armeniae Esleae (?) deliciae	
Lugete capturum Lugete socivum	Sic caslides musae
Quia ego flebo Donec vitam traho	Driades Pueliae
	Datae jembundos
	Tristitiaie sonos

¹ távozásom ?

Nimfák(na)k seregi
Musák szép korusi
Ot — — — — —¹
Sirassatok jajjal

Tilea Tilea
Dilecta tilea
— — — — —¹
— — — — —¹

Montes mei montes
Delítiae montes
Datete sodales
Sub umbris (!) iacentes

Harfam zoldello fám
Kintses kamarátskam
Ha beléd nyulhatnék
Megszabadulhatnék

Mar ti magas hegyek
Csergedező berkek
Mind meg hotsassatok
Rolam jot mondjatok

Igaz iteletű
Bűnt gyűlölo Isten
Illy nagy bunost vegy be
Draga kegyelmedbe.

Bár tsak ajtod meget
Adj részt az egekb(en)
Kiert ditsertessel
Mind örökké Amen.

A kézirat 6a—7a levelén. — Változatait a *Bocskay daloskönyvben* (Erd. Múz. 1898. 449.) és P. Horváth Adám id. gyűjt.-ben (206. sz. ének) olvashatni.

10.

Más.

Arany ideim fojosa (!)
Szivemnek vigadozasa
Beborula jaj elmula
Minden kedvem fordul bura
Azért hogy innét válásom
Esik végső bútsúzásom

Isten hozad szép viola
Kit szájam gyakran tsokola
Meg emlegetlek mig elek
Mig bennem tseng — —²
Bujdosasim a'mig nyulnak
Banatim addig ullynak

De azt bizom Istenemre
Hogy vigyazon kegyesemre
Ha személyét nem láthatom
Ha hírét is nem halhatom
Csak hogy legyen egessege
Halhatatlan békessége

A kézirat 7a—b levelén. — 5 vszakos változata a *Sziveket újító bokrétában* (154.).

11.

Nem nyughatom tsak bujdosom még éjtszaka is
Azért nintsen nyugovásom ha aluszom is
Homajosnak tetzik nekem a' fényes nap is
Könyveznek utazasimban talam a' fak is³

Mondjatok mi az oka hogy keserűség
Ellyel nappal szorongatya szivemet kétség — —⁴
Mert kit szivem szeret kemeny Sara
Mondjatok meg kinaimb(an) mikor lehet veg

¹ Olvashatatlan sorok.

² Olvashatatlan szó. Nyilván: *lélek* (jelzővel!).

³ E sorban levő kép népdalaink egyik legszebbikében, az *Amerre én járok, még a fák is sírnak*... kezdetűben, egész dallá bővül.

⁴ Értelmetlen, olvashatatlan szó; egyébként is az egész versszak szövege romlott.

Nem nyughatom tsak bujdosom mint sebes szarvas
Mert kit szivem szivből szeret kemény mint a vas
Természeti hideg hozam mint szintén havas
Beszedében olyan hozam mint a kemény v[as]

Libiában tigris modra felnőtt oroszlán
Avagy fene tigris aki tsak vért kíván
Pusztán lakott (!) praedajával soha így n(em) bán
Ko sziklanál keményebb szív ki engem nem szán

A kézirat 7a—8a levelén. — Változata a *Vit. én.*-ben (II. 332.).

12.

Alia

Akit elfelejtett Cupido nem ejtett Keserves hálojába Boldog az valójába	Ha rendes formáját Visgáлом gyöngy-száját Csokolom annál jobban Eled tüzem fel lobban
Mert szivet fájdalom Szemeit siralom Még annak nem epezti Magát buval nem veszti	Az is baj ha latlak Az is ha nem latlak Jaj ég szivemb(en) a tűz Eretted óh drága szűz
Nem így van-é sorsod Keszíti koporsod Avenos (!) tegzes fia Meg van fel vont uya (!)	Szánd meg hát kinomat Talám nagy lang[omat] Edes tsokod harmatya Egy kitsint m(eg)olt hatya
A mi nap egy szűzzel, Meg estem nagy tűzzel Egeti már mejjemet Alig lelem hejemet	Szép ohajtasoddal Mezes tsokjaiddal Elezgesd betegedet Aki ohajt tegedet
Vidam ket szememnek Es szemoldokemnek Nyila szivem sebhette Csak veszek mar erette	Másként el temeted Ha szegényt m(eg) veted Ha kereset utalod, Magát halva találod
Ha piros rosait Ket arany almait Mellyek ortzaján nőnek Es fejr melly(én) ülnek	Ezt irjak vegetére Koporsom kovére Ez a Venus ölebe Holt meg nagy szerelembe
Tekintik szemeim Ujulnak sebeim Mikor ezekhez nyulok Sebesebb langal gyulok	Kupido kinozta Halálát okozta Ez a Venus fia vólt Szerелеmbe meg hólt.

A kézirat 8a—9a levelén. — Változata a *Magyar és latin versek gyűjteménye* címen ismertetett kéziratban (Magy. Nemz. Múz. Oct. Hung. 769. sz. 8-r. 132 lev. V. ö. Szabó T. Attila: i. m. 163.). Még egy változata P. Horváth Ádám id. gyűjteményében (121. sz. ének). — Utána a kéziratban a következő teljes egészében latin szövegű énekek következnek: 9b. lev. *Quae coelo facie bella 4 vszk (Versi ad Vilag haszontalanság)*; 9b—10a lev. *Vivat nostra corona* (Cantio: *Ohajtással telnek...*); 10a lev. *Fost perorationem* (ad notam *Ha teget [!] nem latlak*); 10a lev. *Oh vos coeli hinc fidei* (ad notam *A nap kerül hajnal derul...*).

13.

Alia ad notam A nap derul
Ejj vigan ejj semmi veszely elted meg ne zavarja
Semmi méreg semmi féreg soha ne marja
Legyen olyan boldog sorsod
Hogy messze legyen koporsod
Midőn sok eredmény után
Elmegy az élőknek után
Sok országon, s világon
Hordozzon az Ur.

A kézirat 10b levelén. — Változatai: *Dávidné soltári* (Etnographia 1914. 106.), Erdélyi János (id. mű, I. 40.) és az Akadémia kv.-ban Magy. ir. Népkölt. 8-r. X. 193/25. sz. kis kéziratában. V. ö. művem 207. lapjával.

14.

Mas Nota

Ha nekem szoltal volna	En te hozzad hiv voltam
Most szeretőd szep volna	Tsak hogy hozzad nem szoltam
De nekem nem szoltal	Nem mertem trefalni
Velem tsak trefaltal	Szived ostromlani
El mult idő ne sirassad mar.	Feltem szégyenben kel maradni
Keső imar bankodni	Mar ugy vagyok mint arva
Töllem el kel maradni	Mint a galamb bezárva
Im latod utamat	Ne meny hat el töllem
Indulo labamat	Ne meny el mellolem
Talam többbe vissza sem jövök	Mert erted meg kell halmom edesem

A kézirat 10b—11a lev.-én.

15.

Alia Mas

Bodrok partyan nevedeket tulipant	Megkerdezem szeretőtől szeret-é
Bus szivem tsak teged ohajt, teged var,	Megölelem megsokolom tartya-é
Bokrétamnak el hervadot szépsége	Katonava lettem rosam szanod-e
Oda tulipantom gyönyörűsége	El kell innet maseroznom banod-e

Az en kedves szeretőtől meg valok
Mellyet en nem kevesse szajnallok (!)
Többet veled edes rosam nem halok
Mas országon nyugodalmat talalok

A kézirat 11a levelén. — Ehhez az énekhez tartozhatik a 17. alatti *Vers-töredék* is; ez a kézirat rendszertelen másolása folytán szakadhatott el a fenti verstől. Az éneket magát egyébként több kéziratban is gyűjteményben olvastam. Megvan Horváth János szerint (*A magy. ir. népiesség Faludítól Petőfiig* Bpest, 1927. 94. lap) a *Világi énekek c. Nemzeti Múzeumi kéziratban* is (174. Oet. Hung. 129 l.). Leírtam magam is *Kéziratok énekeskönyveink c. művem* 206. lapján. Megvan még az ének hasonló vagy eltérő változata a *Pannonhalmi énekeskönyvben* (Győri Szele kv. 5. sz. 6. l.), *Dávidné soltári*ban (Ethnogr. 1914. 43.), Jankowich Miklós alább i. gyűjt.-ben, (Ethnogr. 1902. 89.), Bartalus István: *Magyar népdatok* II. 20., Erdélyi János: *Népdalok és mondák* I. 66. és az Erd. Múzeum *Kim Sámuel énekeskönyvben* (IK. 1931. 489.) is. — A fenti ének után egy *Alia* jelzésű, *Pomali me pichaj* . . . kezdetű, talán tót nyelvű dal következik a kézirat 11b. levelén.

16.

Más

A ki tudja, meg ne mondja
Mére lakik Pista Bátya,
Szintúgy meg ugrik a sárba

Csaknem elájultam, hogy meg hallottam
Hogy Németet szeretsz, el iszonyodtam
Magyartúl lett pártolásod
Hidd el megbánod
Hogy a plundrát meg szeretted Még megutálod.
Mellyet mikor foldasz, akkor meg latod

Tellyen kedved Tászlijában, Mantsetájában
Mellyet mellyén kezén hordoz a kurvannyában
Huntzout (?) minden Német Magyar Országban

A kézirat 11b—12a levelén. — Az ének első három sora egy népies dal töredékének látszik és mint ilyen, teljesen különálló az utána következő kilenc soros énektől, mely nyilvánvalóan németgúnyoló célzattal.

17.

Verstörédék

Ha tsak ugyan töllem elmégy drága kints
Ket fekete kek szemekkel ram tekints
En is teged emtegetlek mig elek
Egyetlen egy gyönyörűséges lelek.

A kézirat 12b levelén. — Törédék voltára és hovatarozására vonatkozólag l. a 15. darabhoz csatolt jegyzetet.

18.

Alia Mas

Szanom leanyi viragom	De hogy vagyon mar egy parom
Melynel nem vóit szebb jószagom	A mint fujja tsak ugy jarom
Banom hogy egyes eletem	Ifju legeny! dolga játék
Hogy meg tovább nem tehetem	Jaj be nagy jot elbotsatek
Eddig tsendességben eltem	A mikor tettzik dolgozik
Senki fatyatol nem féltem	Ha van kivel katzirozik.

A kézirat 12b levelén.

19.

Alia Mas Nota

Mi bajom nem tudhatom	O de kinos gyötrellem
Erzem ki nem mondhatom	Ez a titkos szerelem
Belöl van nyavajam	E betegit ennyire
Rolla nem szolhat a szam	Futhat halal révére
Fáj igen szivem	Mar bennem sebet tett
Fogy igen a szinem	Ez rajtam eröt vett
Szep rosaim sargulnak	Alig járok nem birom
Ortzaim pirulnak	Ezt is sirva irom

* Elírás leány helyett.

Van bajom hogy ha latlak
 Banom ha nem lathatlak
 Rosa szín az ajakad
 Fejer alag (!?) a nyakad
 Elhatok¹ (!) ha tekintlek
 Tekintlek Tsokollak (!)

Forduj rám tulipantom
 Lil'omom kívánom
 Hogy ha veled lakasom
 Lehetne mulatasom
 Be allanek kertesznek
 Rosas kert a kebeled
 Meleg agyba teveled
 Ha tettzenem tsöznek

Sziv szakadva ohajtom
 Mikor azt meggondolom
 Midon aztat Farodban
 Nyomtam gyakran markodban
 Veled ha lehetnek
 Töled reszt vehetnek
 Azért szivem ha lehet
 Enyhítsd meg szivemet

A kézirat 12b—13a levelén.

20.

Alia

1 Gyaszos szivem jaj mint kesereg
 Csorgo könyvem nezd mikent pereg
 Mint paratlan gerlitzenek
 Bus mejjem hereg
 Eröm szakad
 Könyvem fakad
 Labam tenfereg.

Hiv szivedre kinom terjesztem
 Gratziadban ügyesen² (?) rekesztem
 Gyogyítsd lelkem mert eritted szive-
 Szerelmekkel [met vesztem
 Szerelmekkel
 Szivem epeztem

2 Titkon sirok mas hogy ne lassá
 Gyötrelmimnek soha nincs massa
 Badjalt szivem fajdalmanak
 Nincsen nyugvása
 Hiv szerelem
 Veszedelem
 Egek tsapása.

O ékes képed szivem viselem
 Hivsegedet neked szentelem
 Vig kedvemet szerelmemet
 Tsak benned lelem
 A szerelem sérelem
 És kész veszedelem

3 Nyavajámon nints ki segitsen
 Fajdalmamon nints ki enyhítsen
 Epült ezen ily gyötrelmem
 Ily drága kintsem
 Aki veszthet
 Elesztgethet
 Tob (!)³ senki nintsen

Szined előll távozni félek
 Mást nem esmerék
 Mig az halal ram ne talál
 Te véled élek
 Tapasztalt⁴

4 Tsak te vagy akinek dolgozok
 Hogy nem birlak keserves dolog
 Kjjel nappal fajdalmakkal kinladoz-
 Szemejedert [nak (!)
 Szerelmedert
 Jaj majd meghalok

8 Hivem, neked szentelem szivem,
 Vedd hiven hűségem
 Mert szerelem veszedelem
 Rongálják testem
 Rám te hozod
 Te okozod
 Gyaszos vesztem

¹ Elhalok?

² Több.

³ Űgyemet?

⁴ E versszak a kéziratban ilyen csonka. Valószínűleg a *lélek* szó maradt ki.

De gyilkosa annak hogy lennék
Kinek te vagy kedvesb mindennél
Ki imádott attól vádost (!)?¹
Bizonynal vennék
Szivem olvad
Szám nem szolhat
Most többet ennél

Szerelmednek oltárán égek
Erdeklenek ezerinségek
Kinaimnak fájdalomnak akkor lesz
Ha betelnek [végek
Kik terelnek
Azonkéthségek

Merges Venus meddig epesziesz
Rab lantzoddal mikor eresztesz
Azt mondhatom nem birhatom
Soha esztet (!) el
Kemény kezed megtelézett
Duffla keresztel.

Rab többször is tudod hogy voltam
Mérget mézben sokat hoztam
De tzelomra szandekomra
Addig gyaszoltam
Mig enyim lett
Kedvében tett
Kinek hódoltam

De miolta tudom mi a szép
És miolta kedves a szép kép
Oly mérgesen hogy téphessem
Nem ragad rám lép
Es ugy emészt
Majd minden részt
Benned kéjyel (!) tég

Most vagyok rab érted, ügyemet
Szánd meg buba merült szivemet
Gyogyítsd csokod harmattyal
Ujjult sebemet
Mert különben
Eltemeted
Igaz hivedet.

Imé midőn kedvemre éltem
Szerentsem boldognak véltem
Drága képet, igen szépet
Amint szemléltém
Szabatsagom
Jaj rabságom
Ár² (!) fel tseréltem

Nyavajámat ettől terheltem
Szivem kies szemmel nem néztem
Noha szivem kedves szivvel
Kardom viseltem
Kit ohajtok
Vagy siratok
Nem élhet velem

Csak erretted (!) illy veszedelem
Tsak általad érted (!) vedelem
Érted gyötör majd öszve tör
Forro szerelem
De szerelmem
Veszedelem
Gondolhat velem

A kézirat 13b—15a levelén. — Változatát l. a Harsányi István és Hodossy Béla által ismertetett *Nóták harmonidjokkal* c. gyűjteményben (V. ö. Ethnographia XXIV—1913 és XXV—1914. évf.). Másik három vszkos változatát (az itt közölt 1., 2. és 4. vszka) l. a *Spataki dalok* között (66—67. l.). Megvan még *Bágyadt szivem jaj mint kesereg* kezdettel P. Horváth Ádám id. kéziratában (V. ö. Erdélyi Pál, Erd. Múz. 1908. 238. s k. l.) A főntebb közölt vers a legteljesebb változat.

21. Mas.

Vilag haszontalanság
Nints benne allandoság
Uj modit szereti
Minden azt kedvelli
A regi már nem betses
Nem modi nem is betses

Magyar mente nem modi
Lengyel mente a módi
A kantus kartonból
Ha készül giganból (?)
Nagyobb paradat³ (?) teszen
Urfira igy kert (!) teszen

¹ Vádat?

² Már.

³ Parádét?

Grofra a vágynak janyok
 Kivalt a kis aszszonyok
 Szegénynek nints betsi
 Nints nalla keleti
 Paros (!) immár e világ
 Fraj tzimer is erre vagy

Kutya szokott egy börben járni
 Tsak egy köntösben
 Nem illik dámához sem
 Uri rangjához
 Tsak egy köntösben járni
 Jobb aztat is el adni

5. Csizma dámát nem illet
 Hegyesebbeket lephet
 Há tzipöt labara
 Huz lába ujjara
 Pántoflit ferhez mehet
 Urfira így szert tehet
6. Ha tsak nem jó terd hajto
 Nem dama ha katzago
 Ha nem vesztegető
 Vagy ha nem bő köto
 Nem dama ha nem ados
 Szegeny ha nem ki kapos

A kézirat 15a—b levelén. — Változata megvan a Nemz. Múz. Jankovich-féle, *Magyar világi énekek gyűjteménye* [(1789) Hung. Quart. 173. sz. 4-r.] IV. kötetében. V. ö. id. művem 144. lapjával. L. még P. Horváth Adám id. gyűjt. 192. sz. énekét, mint változatot!

22.

Más

1. Kintsem komám aszszony
Tsak olyan az aszszony
Ha meg iszsza magat
El hullatja sz . . . t	6. Szeretőt mellette
Másat kék tartani
Mert rantzos ortzáját
Nehéz tsokolgatni
2. Nem én vagyok a vén
Az én uram a vén
Tudja a jo Isten
Nem szerethetem én	7. Bár tsak estve volna
A vagy eső volna
A vagy minden heten
Harmas innep volna
3. A püskönti (!) rosa
Kihajlott az utra
Nosza szivem matkam
Köss bokrétát rolla	8. Ritka rendet vagtam
Vastag bagjat raktam
Minden bagja alatt
Egy pár tsokot kaptam
4. Minek nekem rosam
Az az szép bokrétá
Magam is vagyok én
Egy szal levendula	9. Nosza szivem matka (m)
Had el az uradat
Add el a farodat
Ruhazd fel magadat
5. Soha se volna szep
Mint vén aszszonyt venni
Ha sok pénze volna
Aztat szamlalgatni	10. Lam a komam asszony
Eladta a farat
Megrühazta magat
Megrühazta magat.

A kézirat 15b—16b levelén.

23.

Mas

1. Bamultam bamultam az apatzan
 Vigabban én nallam a kis fatzan
 Valogat a tanzban
 Mig urak a nyarsba nem vonjak

- 2 Szep a rongy szep a rongy de tzigánynak
Szép a konty szép a konty de szep janynak
Hol mi bolustyanak (!?)
Mezit labosoknak jo a parta
- 3 Volt reszem e hitván tsemegeben
Mikor fejem forgott az egekben
Gyöngé igen kedves
De maga az redves veszedelmes
- 4 Lassa hat a ki mit fog velni
Szolja azert ki mit tud beszeln
Más maradjon massal
En gyöngy virággal fogok elni.

A kézirat 16b—67a levelén.

24.

- 1 Mikor szeretőjét várja Trallarum [haj]
Fillis magát kertbe zárja Trallarum haj
A berekbe rejtezett
Reá álom érkezett Trallarum
- 2 Mint a szüléknek szokása T(rallarum haj)
El jött anya hogy meg lássa
Hát tsendesen aluszik
A Fák között nyugoszik T(rallarum haj)
- 3 Annyának nagy örömében T(rallarum haj)
Ugrál a' szive mellýében
Csokolgatván Leányát
Igy áldá szép virágát T(rallarum haj)
- 4 Igaz artatlanságodért T(rallarum haj!)
Tiszta Szüz jámborságodért T(rallarum haj!)
Anyai áldásom vedd
Ezer tsokok között szedd Tral(larum haj!)
- 5 Az Anyai meleg tsoktól T(rallarum haj!)
Felébrede az álomból T(rallarum haj!)
Igy kiálta Dámonhoz
Az ördög de későn hoz Tral(arum haj!)

A kézirat 17a—b levelén. — 15 vszakos változata az Erd. Múz. *Vutkovics*-énekeskönyvében (1798) 112. sz. ének.

25.

Vivo roso (!) non morui
Ad Fortunam remanui
Loque unum ad ultimum
Ad animi solatium

Élek rósám nem holtam meg
Szerencsédre maradtam meg
Szólly hát egyet utoljára
Szivem vigasztalására.

Per plateos ambulavi
Ad alteram prospexavi
Unam duo sibillari
Scio quare faciari

Egyik uttán végig mentem
A' másokra tekintettem
Egyet kettőt fűtten tettem
Tudod miért tselekedtem

Quando ego puer fui
Pro puella mox morui
Jam nunc quia adoleasco
Pro puella mox moresco

A' mikor én gyerek voltam
A' dioért majd meg holtam
Már most mivel nagyobb vagyok
A' szép Leányért majd meg halok.

Non darem centem petacis
Pro Kereszturi nundinij (!)
Cum nundinis quid facerem
Sed tecum mox pernoctarem

Nem adnák száz petákért
A' Kereszturi vásárért
A' vásárral mit tsinálnék
De te veled veled hálnék.

A kézirat 17b—18a levelén. — 5—6 verszakának változatait I. P. Horváth Ádám id. gyűjt.-ben, (170 sz. ének) Bartalus István *Magyar Orpheusában* (84 l.) és Erdélyi János: id. m. II. 70 l. Utolsó verszakának távoli változatát I. Arany—Gyulai: *Magy. népk. gyűjt.* (II. 79.) Ez az ének népdalból, vagy legalább is népies dalból latinra is lefordított kétnyelvű ének. A diákéneklésben, mint azt már egy dolgozatomban kimutattam (*Adalékok és szempontok a magyar diákéneklés ir. tört. vizsgálatához*). Az Er. Múz. Egy nagyenyedi vándor-gyűlésének Emlékkönyve 1931.), az ilyenféle játszi énekalkotás máig divatozó szokás.

26.

Ha megházasodom
Jaj egy Vén Szatyrot veszek
Meg ölelem hortyog

A kézirat 18b. levelén.

Meg csókolom rotyog
De majd meg ékelem,
Hogy nem lityeg lotyog

SZABÓ T. ATTILA

SÁROSY GYULA LEVELE SZAKÁL LAJOSHOZ.

A Beöthy Zsolttól «eperjesinek» nevezett költői kör két ismert tagja társalog egymással az alábbi levélben: Sárosy Gyula, az *Arany trombita* írója, és Szakál Lajos, a *Cimbalom* szerzője. Mindketten pályakezdő ifjak, baráti és rokoni kötelék is fűzi őket egymáshoz. A mezőberényi luteránus iskolában kezdik meg tanulmányaikat, s ha útjuk egyidőre elválik, mint joghallgatók megint találkoznak Eperjesen, hol a harmincas évek elején annyi jeles ifjú verődik össze a kollégium körül. Köztük van Vachot Sándor, Kerényi Frigyes, Lisznai Kálmán, Hunfalvi János, Pulszky Ferenc és Szemere Miklós s mihamar olyan pezsgő életet teremtenek a kisvárosban, amilyenhez hasonlót a vidéken akkor alig találunk.

A kis társaság legmarkánsabb egyénisége kétségkívül Sárosy Gyula. Bár csak a szabadságharc idején írt *Arany trombitájával* emelkedik országos hírre, de vezető szerepet kezd játszani már az itteni mozgalmakban is. E levél írásakor (1838. aug.) azonban még ő is, barátja is csak nagyreményű ifjak. Sárosy tanulmányai végeztével is Eperjesen marad: megyei másodjegyű; Szakál előbb szülőföldjén (Békés m.), majd Pest megyében gyakor-nokoskodik. De hogy elválásuk után is állandó kapcsolatban vannak egymással, az itt közölt levél hangja, köz- és magánéleti dolgaik bizalmas feltárása bizonyítja. Milyen érdekes pl. az alig 22 éves Sárosy kissé negé-deskedő, majd doctinaire hangja olyan témákról, amelyeket akkor talán inkább a könyveiből, semmint az életből volt alkalma megismerni. Napjaik irodalmi eseményeire és egyéneire tett utalásai, jegyesének áradozó magasz-talása pedig a kor romantikus hangulatát is jól jellemzi egyszersmind.